

Kohtuasi C-819/19

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

6. november 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Rechtbank Amsterdam (Amsterdami esimese astme kohus, Madalmaad)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

18. september 2019

Hagejad:

Stichting Cartel Compensation

Equilib Netherlands B.V.

Kostjad:

Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.

Martinair Holland N.V.

Deutsche Lufthansa AG

Lufthansa Cargo AG

British Airways plc

Société Air France SA

Singapore Airlines Ltd

Singapore Airlines Cargo Pte Ltd

Swiss International Air Lines AG

Air Canada

Cathay Pacific Airways Ltd

SAS AB

Scandinavian Airlines System Denmark-Norway-Sweden

SAS Cargo Group A/S

Põhikohtuasja ese

Põhikohtuasi käsitleb mitme lennuettevõtja vastu (edaspidi „kostjad“) kartellikokkulepete keelu rikkumise tõttu tsiviilkohtule esitatud hagi. Esiteks palutakse tuvastada, et kostjad on tegutsenud õigusvastaselt, ja teiseks palutakse mõista kostjatelt välja kahjuhüvitis.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

ELTL artikli 267 alusel esitatud eelotsusetaotlus käsitleb küsimust, kas liikmesriigi tsiviilkohus on pädev vahetult kohaldama ELTL artiklit 101 ja selle alusel tuvastama Euroopa Liidu konkurentsioigusnormide rikkumised lennundussektoris seoses lendudega muudest riikidest ja muudesse riikidesse kui ELi või EMP liikmesriigid, olgugi et rikkumised on toime pandud enne määruse (EÜ) nr 1/2003 jõustumist. Kõnealuseid rikkumisi sai viidatud ajavahemikul hinnata vaid ELTL artiklites 104 ja 105 sätestatud üleminekukorra alusel.

Eelotsuse küsimus

Kas liikmesriigi kohtud on kohtuasjas, mille pooled on kahju kandnud isikud (käesolevas asjas laadijad, lennulasitteenuste saajad) ja lennuettevõtjad, pädevad – olgu ELTL artikli 101 vahetu õigusmõju, Euroopa Majanduspiirkonna lepingu (edaspidi „EMP leping“) artikli 53 või määruse nr 1/2003 artikli 6 (vahetu õigusmõju) alusel – piiranguteta kohaldama ELTL artiklit 101 või EMP lepingu artiklit 53 lennuettevõtjate kokkulepete või kooskõlastatud tegevuse suhtes, mis puudutavad lennulasitteenuseid seoses Euroopa Liidus asuvate lennujaamade ja väljaspool EMPd asuvate lennujaamade vahel enne 1. maid 2004 teostatud lendudega ning seoses Islandi, Liechtensteini ja Norra ning väljaspool EMPd asuvate lennujaamade vahel enne 19. maid 2005 teostatud lendudega ning seoses Euroopa Liidus asuvate lennujaamade ja Šveitsis asuvate lennujaamade vahel enne 1. juunit 2002 teostatud lendudega, olgugi et tegemist on ajavahemikuga, mil kehtis ELTL artiklites 104 ja 105 sätestatud üleminekukord, või ei luba üleminekukord seda teha?

Viidatud Euroopa Liidu õigusnormid

EMÜ asutamislepingu artiklid 85–89, nüüd ELTL artiklid 101–105

Nõukogu 14. detsembri 1987. aasta määrus (EMÜ) nr 3975/87 konkurentsieeskirjade rakendamiskorra kehtestamise kohta õhutranspordi ettevõtjate suhtes (EÜT 1987, L 374, lk 1; ELT eriväljaanne 07/01, lk 262), eelkõige põhjendused ning artiklid 1 ja 7.

Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määrus (EÜ) nr 1/2003 asutamislepingu artiklites 81 ja 82 sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205), eelkõige põhjendused ning artiklid 6 ja 16.

Euroopa Ühenduse ja Šveitsi Konföderatsiooni vaheline õhutranspordialane kokkulepe (EÜT 2002, L 114, lk 1; ELT eriväljaanne 11/41, lk 89), eelkõige artiklid 1, 8 ja 9.

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

Puuduvad

Põhikohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Stichting Cartel Compensation (SCC) ja Equilib Netherlands B.V. (edaspidi „hagejad“) esitavad nõuded hüvitada konkurentsieeskirjade rikkumisega tekitatud kahju. Hagejad lepivad oma „klientidega“ kokku nõuete loovutamises ja püüavad neile loovutatud nõuded seejärel kohtus maksma panna.
- 2 Käesolevad kohtuasjad käsitlevad lennuveosektoris aastatel 2000–2006 tegutsenud rahvusvahelist kartelli. Komisjon määras 9. novembri 2010. aasta otsusega trahvid paljudele lennuettevõtjatele, kuna kütuse ja ohutuse lisatasu kehtestamisega ELi ja EMP liikmesriikidest, liikmesriikidesse ja liikmesriikides teostatud lendudel ning Šveitsist, Šveitsi ja Šveitsis teostatud lendudel olid lennuettevõtjad sõlminud konkurentsipiiravad kokkulepped. Üldkohus tühistas 16. detsembri 2015. aasta otsustega¹ komisjoni otsuse.
- 3 Komisjon tegi 17. märtsil 2017 uue otsuse ja määras lennulasiteenuste kartelli eest uuesti trahvid. Selle peale esitati taas hagid Üldkohtule.² Nendes kohtuasjades

¹ Kohtuotsused *Air Canada vs. komisjon* (T-9/11), *Koninklijke Luchtvaart Maatschappij vs. komisjon* (T-28/11), *Japan Airlines vs. komisjon* (T-36/11), *Cathay Pacific Airways vs. komisjon* (T-38/11), *Cargolux Airlines vs. komisjon* (T-39/11), *Lan Airlines ja Lan Cargo vs. komisjon* (T-40/11), *Singapore Airlines ja Singapore Airlines Cargo PTE vs. komisjon* (T-43/11), *Deutsche Lufthansa jt vs. komisjon* (T-46/11), *British Airways vs. komisjon* (T-48/11), *SAS Cargo Group jt vs. komisjon* (T-56/11), *Air France – KLM vs. komisjon* (T-62/11), *Air France vs. komisjon* (T-63/11) ja *Martinair Holland vs. komisjon* (T-67/11).

² Kohtuasjad *Air Canada vs. komisjon* (T-326/17), *Koninklijke Luchtvaart Maatschappij vs. komisjon* (T-325/17), *Japan Airlines vs. komisjon* (T-340/17), *Cathay Pacific Airways vs. komisjon* (T-343/17), *Cargolux Airlines vs. komisjon* (T-334/17), *Latam Airlines Group ja Lan Cargo vs. komisjon* (T-344/17), *Singapore Airlines ja Singapore Airlines Cargo PTE vs. komisjon* (T-350/17), *Deutsche Lufthansa jt vs. komisjon* (T-342/17), *British Airways vs.*

ei ole otsust veel tehtud. ELi ja EMP liikmesriikide ning muude riikide (edaspidi „kolmandad riigid“) vaheliste lendude puhul piirdus komisjon siiski kartellikokkuleppe selle perioodiga, mida ta sai hinnata määrusega nr 1/2003 kehtestatud menetluse alusel. Enne viidatud määruse jõustumist uuris komisjon konkurentsioiguse rikkumisi määruse nr 3975/87 alusel, kuid see määrus reguleeris üksnes rahvusvahelist lennuvedu ühendusesiseste lennujaamade vahel. Kolmandatest riikidest saabuvate ja kolmandatesse riikidesse suunduvate lendude uurimine konkurentsioiguse aspektist oli tol ajal seega võimalik vaid ELTL artiklites 104 ja 105 sätestatud üleminekukorra alusel.

- 4 Määrus nr 1/2003 oli ELi ja kolmandate riikide vaheliste lendude suhtes kohaldatav alates selle jõustumisest 1. mail 2004, EMP liikmesriikide ja kolmandate riikide vaheliste lendude suhtes seevastu aga alles 19. maist 2005. ELi ja Šveitsi vaheliste lendude suhtes kehtisid alates 1. juunist 2002 Euroopa Ühenduse ja Šveitsi Konföderatsiooni vahelise õhutranspordialase kokkuleppe artiklite 8 ja 9 sätted kartellikokkulepete kohta ning samal ajavahemikul kohaldatavad rakendusmäärused. Nimetatud kuupäevast varasemal ajal oli Šveits kolmas riik ega olnud seega komisjoni otsusega hõlmatud.
- 5 Hagejad paluvad sisuliselt esiteks tuvastada, et kostjad tegutsesid kartellikokkulepetest tulenevalt õigusvastaselt ka nimetatud kolmest kuupäevast varasemal ajal, ja teiseks mõista kostjatelt välja kahjuhüvitis (kahju eest, mida olid kostjad tekitanud [laadijatele], kes olid loovutanud oma nõuded hagejatele). Hagejate nõuded puudutavad seega ajavahemikku 2000–2006 tervikuna. Tegelikult hõlmab asi mitme lennuettevõtja suhtes alustatud kolme seotud menetlust – ühe menetluse alustamist taotles SCC ja kahe menetluse alustamist Equilib.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 6 Hagejad väidavad esiteks seda, et ELTL artiklis 101 sätestatud kartellikokkulepete keelul on vahetu horisontaalne õigusmõju kartellikokkuleppe kehtivuse perioodil tervikuna, millest tulenevalt on eelotsusetaotluse esitanud kohus pädev kohaldama seda keeldu ka punktis 4 nimetatud kuupäevadest varasemal ajal tehtud lendudele kolmandatest riikidest ja kolmandatesse riikidesse. Liikmesriikide konkurentsiasutuste või komisjoni eelnevat otsust ELTL artiklite 104 või 105 tähenduses ei ole vaja. Teise võimalusena väidavad hagejad, et eelotsusetaotluse esitanud kohus omandas määruse nr 1/2003 artikli 6 alusel igal juhul 1. mail 2004 tagasiulatuvalt ELTL artikli 101 kohaldamise pädevuse niivõrd, kui tal ei olnud seda pädevust varasemal ajal.

komisjon (T-341/17), SAS Cargo Group jt vs. komisjon (T-324/17), Air France -KLM vs. komisjon (T-337/17), Air France vs. komisjon (T-338/17) ja Martinair Holland vs. komisjon (T-323/17).

- 7 Kostjate hinnangul ei ole ELTL artikli 101 lõikel 1 vahetut horisontaalset õigusmõju. Eelotsusetaotluse esitanud kohus on pädev sätet kohaldama alles siis, kui liikmesriigi asutused või komisjon on teinud otsuse vastavalt ELTL artiklitele 104 või 105. Hagejate teise võimalusena esitatud väitele väidavad kostjad vastu, et määruse nr 1/2003 artikkel 6 ei anna eelotsusetaotluse esitanud kohtule pädevust tunnistada tegevus, mis ei olnud selle toimumise ajal keelatud, tagantjärele tagasiulatuvalt keelatuks. Tagasiulatuva jõu omistamist ei saa välja lugeda määruse nr 1/2003 sõnastusest, eesmärgist ega ülesehitusest ja see oleks vastuolus õiguskindluse põhimõttega.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 8 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et enne määruse nr 1/2003 jõustumist rakendati lennundussektoris konkurentsioigusnorme määruse nr 3975/87 alusel, mis ei olnud aga kohaldatav lendudele kolmandatest riikidest ja kolmandatesse riikidesse. Nende lendude puhul said liikmesriigi asutused ja komisjon järelikult tugineda ainult ELTL artiklitele 104 või 105, mis sätestavad konkurentsioigusnormide kohaldamiseks üleminekukorra. ELTL artikli 104 kohaselt otsustavad liikmesriikide ametiasutused kokkulepete, otsuste ja kooskõlastatud tegevuse lubatavuse üle oma riigi õigusaktidest ning artikli 101, eelkõige selle lõike 3 sätetest lähtudes. Üleminekukord kehtib kuni artikli 103 alusel vastuvõetud sätete jõustumiseni.
- 9 In de onderhavige zaak is het dus de vraag of de nationale rechter voor de periode dat het overgangsregime van de artikelen 104 en 105 VWEU gold, bevoegd is om in een civiele procedure tussen private partijen vast te stellen dat sprake is van een inbreuk op de Europese mededingingsregels.
- 10 Euroopa Liidu Kohtu (edaspidi „Euroopa Kohus“) varasemale praktikale tuginedes ollakse selles küsimuses erinevatel seisukohtadel. High Court of Justice (England and Wales) (kõrge kohus (Inglismaa ja Wales)) tegi sama küsimust käsitlevas kohtuasjas 4. oktoobril 2017 otsuse, millega tunnistas enda pädevuse puudumist. Court of Appeal (England and Wales) (apellatsioonikohus (Inglismaa ja Wales)) jättis selle otsuse muutmata. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekib aga samale kohtupraktikale tuginedes küsimus, kas ei tuleks teha vastupidist otsust.
- 11 Eelotsusetaotluse esitanud kohus kajastab Euroopa Kohtu kõnealust varasemat kohtupraktikat järgmiselt. Euroopa Kohtu 30. jaanuari 1974. aasta otsuse BRT vs. SABAM (127/73, EU:C:1974:6, punkt 16) kohaselt on EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõikes 1 ja artiklis 86 [ELTL artikli 101 lõige 1 ja artikkel 102] sisalduvatel keeldudel vahetu õigusmõju isikutevahelistele suhetele ja nendest sätetest tulenevad isikutele vahetult õigused, mida liikmesriigi kohtud peavad kaitsma. Kui isikud saaksid neid õigusi teostada ainult siis, kui liikmesriikide asutused või komisjon on need haldusõiguslikult maksma pannud, siis jääks isik nendest õigustest ilma. Järelikult on liikmesriigi kohtud pädevad kohaldama EMÜ

asutamislepingu artiklit 85 [ELTL artikkel 101] isikutevahelises kohtuvaidluses. Viidatud otsuses märgib Euroopa Kohus siiski, et kohtuasjas, mille üks pool tugineb konkurentsioigusnormidele, ei tohi liikmesriigi kohtud kiirustada, kui sama küsimust käsitleb ka komisjon või liikmesriigi konkurentsiasutus (punkt 21).

- 12 Euroopa Kohus märkis 30. aprilli 1986. aasta otsuses *Asjes jt* (209/84–213/84, EU:C:1986:188), et „lennuveo suhtes on samadel põhjustel nagu teiste veoliikide suhtes kohaldatavad EMÜ asutamislepingu sätted, sealhulgas konkurentsireguleerivad sätted“ (kohtuotsuse punkt 45). Ka EMÜ asutamislepingu artiklid 88 ja 89 [ELTL artiklid 104 ja 105] on kohaldatavad seni, kuni komisjon ei ole vastu võtnud sätteid EMÜ asutamislepingu artikli 87 [ELTL artikkel 103] kohaselt. Seega saab konkurentsioiguse rikkumist alati tuvastada, eelkõige saab vajaduse korral teha ka erandeid vastavalt EMÜ asutamislepingu artikli 85 lõikele 3 [ELTL artikli 101 lõige 3].
- 13 Euroopa Kohus rõhutab siiski, et liikmesriigi kohtud ei ole pädevad tuvastama EMÜ asutamislepingu artikli 85 [ELTL artikkel 101] rikkumist seni, kuni liikmesriigi asutus või komisjon ei ole vastu võtnud otsust väidetava rikkumise kohta, kuid võib selle veel vastu võtta ja seega võib ka teha erandi. Vastupidine järeldus tooks kaasa teatavate kokkulepete keelu ja tühisuse, enne kui oleks veel olnud võimalik otsustada, kas EMÜ asutamislepingu artikkel 85 [ELTL artikkel 101] on kõnealuste kokkulepete suhtes tervikuna kohaldatav. See oleks vastuolus õiguskindluse põhimõttega. Euroopa Kohus jättis viidatud kohtupraktika 11. aprilli 1989. aasta otsusega *Ahmed Saeed Flugreisen jt vs. Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs* (66/86, EU:C:1989:140) muutmata.
- 14 Eespool esitatud arutluskäigu põhjal teeb eelotsusetaotluse esitanud kohus järelduse, et alusleping annab liikmesriigi tsiviilkohtutele eraldi pädevuse kohaldada isikutevahelistes kohtuvaidlustes konkurentsioigusnorme. Kõnealune pädevus ei sõltu haldusõiguslikust jõustamisest pädevate konkurentsiasutuste poolt. ELTL artiklite 104 ja 105 alusel on võimalik nii haldusõiguslik kui ka tsiviilõiguslik maksmapanek, ilma et esimesena nimetatud võimalus oleks esimuslik.
- 15 Sellise kahekordse pädevuse tõttu esineb aga üksteisele vastukäivate otsuste ja õiguskindlusetuse oht. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et just selliste probleemide vältimise eesmärgil asus Euroopa Kohus eespool viidatud seisukohale, et liikmesriigi kohtud ei saa konkurentsioigusnormide rikkumist tuvastada, kui pädevatel asutustel on veel võimalus teha ELTL artiklite 104 ja 105 alusel – vajaduse korral tagasiulatuvalt – erand. Selle kohta on Euroopa Kohus kohtuotsuses *Ahmed Saeed* märkinud, et ELTL artiklit 102 saab kohaldada piiranguteta. Viidatud säte puudutab turgu valitseva seisundi kuritarvitamist ning siin ei ole erandit ette nähtud. Seega ei tule arvesse võtta erandeid ette nägevaid otsuseid, samuti ei tule kõne alla õiguskindluse põhimõtte rikkumine. Euroopa Kohtu hinnangul ei saa ELTL artiklites 104 ja 105 sätestatud üleminekukord selles kontekstis seega takistada ELTL artikli 102 vahetut kohaldamist.

- 16 Seda arvestades on eelotsusetaotluse esitanud kohus veendunud, et käesoleval juhul ei takista liikmesriigi kohtul miski kohaldamast ELTL artiklit 101. Nimelt ei esine õiguskindlusetuse ohtu, kuna kostjad ei ole ajavahemikul, mil asjaomane kartellikokkulepe kehtis, taotlenud liikmesriigi konkurentsiasutustelt ega komisjonilt erandit ja seda ei saa nad nimetatud asutustelt nüüd enam ka taotleda.
- 17 Ka asjaolu, et 2017. aasta otsuses tunnistas komisjon, et ta ei ole pädev tegema otsust määruse nr 1/2003 jõustumisele eelnenud ajavahemiku kohta, viitab liikmesriigi kohtu pädevuse olemasolule. Vastasel korral ei oleks praegu mitte ühtegi instantsi – ei pädevat asutust ega liikmesriigi kohut, kes saaks teha otsuse ELTL artiklis 101 sätestatud keelu kohaldatavuse kohta nimetatud ajavahemikul. Sellega antaks heakskiit sellele, et omal ajal tehtud hinnakokkuleppeid, millega võidakse rikkuda konkurentsioigusnorme, on varjatud.
- 18 Seetõttu tuvastab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Euroopa Kohtu viidatud kohtupraktika alusel on ta pädev – tagantjärele – tegema otsuseid lennurettajate vahel sõlmitud kokkulepete üle, mis puudutavad eelotsuse küsimuses nimetatud ajavahemikel tehtud lende kolmandest riikidest ja kolmandatesse riikidesse. Nendel ajavahemikel oli ELTL artikkel 101 kohaldatav, kusjuures tookord erandeid ei tehtud ja praegu ei saa erandeid enam teha. Pelk tõsiasi, et rikkumise tuvastamise ja erandi tegemise menetlus määruse nr 1/2003 jõustudes muutus, ei mõjuta konkurentsioigusnormide kohaldamist tsiviilmenetluses.
- 19 Kuna kõnealune seisukoht erineb punktis 10 viidatud High Court of Justice'i (England and Wales) (kõrge kohus (Inglismaa ja Wales)) kohtupraktikast, leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et õiguse ühetaolise kohaldamise tagamiseks on vaja esitada eelotsuse küsimus. Eelotsuse küsimuses palub eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul võtta küsimusele vastamisel arvesse ka hagejate teise võimalusena esitatud väidet (vt punktid 6 ja 7). Rangelt võttes ei ole see vajalik, kuna eelotsusetaotluse esitanud kohtu seisukoht on kooskõlas hagejate esimese väitega. Hagejate palvel ja menetlusökonoomia huvides lisati kõnealune väide siiski eelotsuse küsimusse, kuigi eelotsusetaotluses seda täpsemalt ei analüüsita.